

Тігова Т.М., професор кафедри гуманітарних і соціально-економічних дисциплін Навчально-наукового інституту права та психології НАВС,
к.е.н., доцент

ЕКОНОМІЧНІ МОДЕЛІ ДЛЯ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Прогрес суспільства органічно поєднаний із становленням та удосконаленням структурних елементів економічної системи, що характеризує країну, визначає рівень її розвитку, місце в системі міжнародного співтовариства. З переходом України до економічної системи, що ґрунтується на ринкових відносинах пов'язувались надії українського суспільства на розв'язання найгостріших проблем, які десятиліттями нагромаджувалися, загострюючи економічну та соціальну ситуацію. Ліквідація дефіциту, відкритий доступ до всіх досягнень світової цивілізації,

реабілітація та розвиток підприємництва, підвищення рівня життя, демократизація суспільства і багато інших, подолання яких здавалося б забезпечить Україні її щасливе майбутнє. Однак, природу ринкової економіки та дії її законів ніхто не відміняв. На початку XXI століття з усіх сформованих національних моделей економічних систем найефективнішими та конкурентоспроможними визначені американська та японська.

Великий економіст, «батько» економічної науки А.Сміт висловив мудру, але жорстку думку, що і сьогодні є актуальною та непорушною. «Економіка не повинна бути справедливою, економіка повинна бути ефективною, і через ефективність творити справедливість». Питання чи стала економіка України ефективною чи справедливою за роки проголошення незалежності є риторичним. Так, України визнана країною з ринковою економікою, але чи відповідає побудована модель ринкової економіки інтересам українського суспільства?

Шукаючи відповіді ми звертаємось до прикладу наших сусідніх європейських країн: Німеччини, Франції, Швеції, Фінляндії - країн, що забезпечують своїм громадянам високі стандарти життя, соціальний захист та соціальні гарантії. Натомість, потрібно не забувати, високі соціальні стандарти цих країн - результат кропіткої цілеспрямованої праці по втілення стратегічних та тактичних планів провідних макроекономістів світу та десятиліття життя населення цих країн в умовах нестабільності, інфляції, безробіття. На формування сучасної європейської моделі вплинуло багато факторів. По-перше, економіка більшості країн континентальної Європи, що лежала в руїнах відновлювалася за рахунок значної американської фінансової, організаційної, технічної допомоги (за планом Маршалла). В результаті провідні європейські галузі були не просто відроджені, але і модернізовані в дуже короткі строки, а самі ці країни позбулися величезних зовнішніх боргів. Це стало основою для подальшого економічного зростання. Другим суттєвим фактором, як на наш погляд, стало посилення лівих політичних сил та введення практики формування різноманітних демократичних коаліцій з участю прихильників соціальної рівності.

Як результат - з'явилися достатньо високоефективні економіки з відносно високим ступенем державного регулювання та великими затратами на соціальні програми. В деяких західноєвропейських державах (Франція, Італія) діє і сьогодні розвинута системи державного регулювання. Практикується прийняття Планів соціально-економічного розвитку країни (т.з. відомі в Україні за часів СРСР - п'ятирічки). Для західноєвропейської моделі економічного розвитку характерно і намагання зменшити майнову нерівність, розрив між працею і капіталом. Більш за все це помітно в Швеції (т.з. модель соціально-орієнтованої ринкової економіки). Через податки та інші макроекономічні механізми в цій країні перерозподіляється на користь малозабезпечених верств населення значна частина (біля 60 %) ВВП. Для порівняння, в США - біля 30%. Основна частина цих коштів направляється на соціальну допомогу та підтримку високих стандартів життя. Економіку США

спеціалісти визначають як модифіковану ринкову економіку, де уряд відіграє дуже важливу роль, але все ж менше втручається в економіку ніж уряди Німеччини та Японії.

Азіатська модель, яку в першу чергу представляє Японія, також показала свою високу ефективність. Японія, яка ще не так давно була відсталою провінційною країною, виснаженою війною, здійснила майже миттєвий, за історичними мірками, перехід до світового експортера високотехнологічної продукції. Роль держави в економіці цієї країни також значна. В Японії держава використовує всі методи стимулювання інвестицій та підприємництва в середині країни. В країні склалася унікальна структура економіки: високоінтенсивна, енерго- і ресурсозберігаюча, науково-технологічна, спрямована на експорт. Особливо слід підкреслити, що на основі придбаних в 50-70 -і роки патентів і ліцензій, в Японії фактично заново створено ряд сучасних виробництв та перебудовано майже всі галузі. Специфіка даної моделі проявляється у проведенні політики стримування зростання добробуту населення. Пріоритет за економічним зростанням. Таким чином реалізується об'єктивний економічний закон: темпи зростання продуктивності праці повинні перевищувати темпи зростання заробітної плати. Висока конкурентоспроможність японських товарів забезпечується невисокою вартістю робочої сили. Витримується лінія на відставання зростання добробуту населення, заради економічного зростання. Іншими словами, працівникам недоплачують, але при цьому менталітет населення не призводить до соціальних вибухів.

Натомість, через більше як двадцять років незалежності, українське суспільство знову на старті. Проголошені високі європейські стандарти життя, високоефективна економіка, здорова екологія, соціальна справедливість - все ще мрія українського суспільства. На порядку денному все ті ж питання: старі форми виробничих відносин, що гальмують розвиток продуктивних сил; затратний механізм господарювання та розбазарювання національних ресурсів; відсутність ефективного власника (при цьому зміна власника відбулася, але це не позначилося на добробуті більшості українців); дисбаланс між попитом, платоспроможністю, якістю товарів та цінами; високий рівень інфляції, безробіття; катастрофічне розшарування суспільства (з показовим демонструванням багатства); стрімка активізація тіньового сектору в економіці; тотальна корупція; укріплення позицій олігархів та інші. Значна нерівномірність в розподілі доходів спричиняє соціальну напругу, зубожіння переважної частини населення країни, безконтрольний розподіл доходів. Як на наш погляд соціальна нерівність в країні досягла критичної межі, що може викликати соціальний вибух. Ще Д.Ф. Кеннеді проголошував: «Якщо вільне суспільство не може допомогти тим, багатьом хто є бідним, воно не може захистити тих, небагатьох, хто є багатим».

Ідея ринкової економіки, яка сприймалась як панацея вирішення економічних і соціальних проблем за часів СРСР, в українських реаліях, на жаль, реалізується не за європейськими і навіть не за американськими та азіатськими стандартами, а скоріше за все за індійським або латиноамериканським варіантом.

На таку обставину розвитку України звертають увагу і ряд провідних економістів і експертів в Україні. Загальні риси української економіки та, наприклад, латиноамериканських країн очевидні: високий рівень корумпованості; створення розвиненої олігархічної та тіньової економіки; нищівна експлуатація національних природних багатств; опора на дешеву робочу силу; величезний розрив у доходах. Олігархічні структури України також мають спільні природу з латиноамериканськими країнами. На відміну від просто багаті людини (мільйонера) український олігарх примножує капіталізацію свого бізнесу, використовуючи або власні зв'язки з керівними особами держави, або особисту присутність у владі. Саме влада дає йому можливість отримувати зверх прибутки. У таких людей відсутня національна ознака. Вони поза національністю. Їх об'єднує жага прибутку. Так, географічна ми далекі від держав Латинської Америки, з їх диктатурами та менталітетом. Але і наш найближчий сусід - Росія має також структуру бізнесу: олігархія також виступає тут в ролі основи бізнесу, а основним ресурсом є нафта та газ. При цьому впроваджувати високі технології та заробляти на експорті високих технологій не може ні Росія, ні Україна.

Міждержавні, етнічні, економічні, сімейні та інші зв'язки, що об'єктивно, а іноді і примусово насаджувалися в українському суспільстві заважають вирватися Україні з ціпких економічних і соціальних обіймів сусіда. Без рішучих і болісних рішень по захисту власних інтересів, допомоги та підтримки країн, що шляхом неймовірних зусиль пройшли крапку відліку, отримавши як і Україна політичну незалежність, не обійтися. Боротьба з олігархами - не не просто боротьба з надприбутками. Це боротьба за національну само визначеність, до якої олігархам не має діла.

Досвід країн, що перетнули критичний рубіж повинен в повній мірі бути використаний в українській практиці. Це країни Балтики, Польщі. Це не означає, що так все добре. Але демократичні уряди цих країн крок за кроком рухаються до проголошених європейських стандартів. Основна робота зосереджена тут на організації внутрішнього ринку з тісною прив'язкою до великих ринків Європейського союзу. Кредити міжнародних та приватних організацій використовувались для модернізації підприємств. Таким чином слід погодитись із спеціалістами-експертами про те, що вибір моделі України це - експортно- орієнтована економіка підкріплена польським досвідом.

Втілення в життя визначеної моделі економічного і соціального розвитку України передбачає за будь-яких умов реалізацію певних завдань. Без їх вирішення Україна і через ще двадцять років (в кращому випадку) може опинитися на крапці відліку, в гіршому перестане існувати як незалежна країна.

1. Влада і бізнес повинні бути розмежовані. Доречі, в парламентах європейських країн дуже багато жінок, особливо Швеції, Фінляндії, країн Балтики. На думку багатьох фахівців в галузі проведення реформ це показник зменшення корумпованості та олігархії. Неможливість використати владу для отримання зверх прибутків робить перебування у владі непривабливим для чоловіків.

2. Податкова реформа і податкова дисципліна. Загальновідоме правило: мінімізація ставок податків веде до розширення кола осіб легального бізнесу. Розширення підприємницької діяльності та лібералізація законодавства в цьому напрямку позитивно впливає не лише на економічні показники, але і підвищує самооцінку населення, налаштованого на реалізацію ідеї власного успіху. Згадаємо приклад США. Якщо у жителя США є реальна ідея бізнесу, то отримати кредит під цю ідею немає проблем. Тому в цій країні безліч підприємств малого бізнесу. Так, вони банкрутують, але на їх місці з'являються нові. Приватне підприємництво основа основ американської економічної системи. Деякі з них виростають до крупного корпорацій. Таких прикладів досить багато, особливо у сфері інформативного бізнесу. США називають «всесвітньою корпорацією», яка робить свій бізнес по всьому світу.

3. Інформаційна, навчальна, ознайомча політика щодо формування позитивної думки населення про підприємництво, вивчення та роз'яснення етики поведінки підприємців. Це складна задача. Крупний капітал України багато в чому скомпрометував ідею та порушив головну соціальну вимогу сучасного бізнесу: «Всі не можуть бути багатими, але ніхто не повинен бути бідним». Формування нового ставлення населення України до бізнесу надскладна задача. Її виконання можливе за умови скорочення нерівності в розподілі доходів.

4. Кардинальна зміна напрямів та методів державного регулювання. Головні напрями державного регулювання повинні визначатися словами: ефективність, стабільність, справедливість. Створені державою «правила гри» з використанням законодавчих, економічних, адміністративних методів повинні відповідати всім трьом характеристикам, щодо прийнятих рішень.

Удовик М.С., професор кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ТІНЬОВИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

Суттєвою ознакою функціонування економіки України є стрімка її реструктуризація. Одночасно з цим трансформується і структура економічної злочинності, навіть, з'являються злочини, притаманні економічно розвинутим країнам. Це становить велику небезпеку через відсутність відповідних алгоритмів з виявлення та протидії означеній групі злочинів. Зрозуміло також, що ідея створення єдиного алгоритму боротьби з економічною злочинністю є утопічною. Можна використовувати досвід іноземних держав, але при цьому необхідно враховувати національні особливості та наявні напрацювання. Західна практика протидії економічній злочинності не адаптована до наших кризових умов і тому не може бути ефективно впроваджена у діяльність вітчизняної правоохоронної системи.